

Justitiekottets betänkande

1982/83:35

om anslag till brottsförebyggande rådet (prop. 1982/83:100 bil. 4, G 5 och G 6, jämte motioner)

ANDRA HUVUDTITELN

Övriga myndigheter

1. **Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader.** Utskottet tillstyrker regeringens i proposition 1982/83:100 bilaga 4 (justitiedepartementet) under punkt G 5 (s. 114 och 115) framlagda förslag och hemställer

att riksdagen till *Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader* för budgetåret 1983/84 anvisar ett förslagsanslag av 5 873 000 kr.

2. **Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader.** Regeringen har under punkt G 6 (s. 115) föreslagit riksdagen att till Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader för budgetåret 1983/84 anvisa ett reservationsanslag av 3 782 000 kr.

Motioner

I motion 1982/83:373 av Göran Ericsson (m) hemställs, såvitt nu är i fråga,

- att riksdagen hos regeringen begär en översyn av lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (yrkande 1),
- att riksdagen hos regeringen begär en översyn av ansvarsfördelningen mellan socialtjänsten och åklagarmyndigheten syftande till klarare regler (yrkande 2).

I motion 1982/83:1592 av Gunilla André m. fl. (c) hemställs, såvitt nu är i fråga,

- att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad som i motionen anförts om prioritering av insatser mot ungdomsbrottslighet (yrkande 1),
- att riksdagen beslutar att hos regeringen begära förslag om åtgärder mot unga lagöverträdare under 15 år i enlighet med vad som i motionen anförts (yrkande 2).

I motion 1982/83:1750 av Bertil Lidgard m. fl. (m) hemställs, såvitt nu är i fråga, att riksdagen beslutar att till Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader för budgetåret 1983/84 anvisa ett reservationsanslag av 3 282 000 kr. (yrkande 2).

Utskottet

Medelsberäkningen

Regeringens medelsberäkning innebär att den besparing som skulle ha följt av en tillämpning av huvudförslaget om besparing för anslaget G 5 Brottsförebyggande rådet: Förvaltningskostnader tas ut under förevarande anslag. Ett reservationsanslag av 3 782 000 kr. föreslås, vilket innebär ett i stort sett oförändrat anslag i förhållande till innevarande budgetår.

I motion 1750 hemställs om en minskning av anslaget med 500 000 kr.

Motionsyrkandet skall ses mot bakgrund av motionärernas i samma motion upptagna begäran om en ökad medelsanvisning av 500 000 kr. till rikspolisstyrelsen (B 1) för inrättande av en professur i polisforskning vid polishögskolan. Utskottet har behandlat detta yrkande i sitt av riksdagen godkända betänkande om anslag till polisväsendet (JuU 1982/83:20 p. 1). Utskottet – som ställt sig positivt till en förstärkning av polisforskningen – har avstyrkt bifall till motionen vad gäller omedelbar medelsanvisning för ändamålet. I konsekvens härmed avstyrker utskottet bifall till motionen i den del som nu är aktuell.

Utskottet godtar regeringens medelsberäkning under förevarande punkt.

Unga lagöverträdare

I motionerna 373 och 1592 tas upp frågor som rör samhällets åtgärder mot de unga lagöverträdarna.

I motion 1592 begärs att det – jämsides med insatserna mot narkotikabrottsligheten, den ekonomiska brottsligheten och våldsbrottsligheten – sker en prioritering av samhällets insatser mot ungdomsbrottsligheten. I den motionen förespråkas också att polisen i ökad utsträckning skall utreda brott som är begångna av ungdomar under 15 år. Motionärerna anför att det är otillfredsställande att brott begångna av sådana ungdomar ofta inte föranleder någon som helst åtgärd.

I motion 373 påpekas att åtalsunderlåtelse beträffande ungdomar bör ske i samband med att sociala åtgärder kommer till stånd. Har socialtjänsten uttömt sina resurser bör enligt motionären åtal väckas. Motionären förespråkar att lagen (1964:167) med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare ses över för att man skall få till stånd en ordning som nu sagts. I samma motion efterlyses en klarare ansvarsfördelning vad gäller socialtjänstens resp. åklagarmyndighetens uppgifter beträffande unga lagöverträdare. Motionären anför i sammanhanget att syftet med åtgärderna från socialtjänstens sida i första hand måste vara att se till den unges behov och inte till åklagarens krav på åtgärder som underlag för beslut om åtalsunderlåtelse.

När det först gäller frågan om prioritering av samhällets insatser mot ungdomsbrottsligheten kan utskottet inledningsvis konstatera att det inte råder något tvivel om att brottsligheten bland barn och ungdom har ökat under de senaste årtiondena. Utskottet finner att denna utveckling inger oro och anser det därför angeläget att ungdomsbrottsligheten ägnas stor uppmärksamhet. Här kan f. ö. erinras om att ungdomsbrottsligheten under senare år också har tilldragit sig ett ökat intresse inom ramen för BRÅ:s arbete, annan statlig utredningsverksamhet och inom riksdagen.

För att kunna bemästra ungdomskriminaliteten behövs insatser på många olika samhällsområden. Insatserna måste enligt utskottets uppfattning i ett längre perspektiv syfta till att bl. a. genom förebyggande åtgärder förbättra situationen för barn och ungdomar. Åtgärder med brottsförebyggande inriktning beträffande barn och ungdomar ankommer inte i första hand på rättsväsendets myndigheter utan på andra organ, t. ex. socialtjänsten, skolväsendet och arbetsmarknadsmyndigheterna. På det kriminalpolitiska området behövs emellertid också åtgärder, och i synnerhet polisens insatser mot ungdomsbrottsligheten fyller enligt utskottets mening en viktig funktion både när det gäller det brottsförebyggande arbetet och i fråga om spaning och utredning av brott begångna av ungdomar. Den brottsförebyggande verksamhet av mera övergripande slag som bedrivs inom ramen för BRÅ:s arbete är enligt utskottets mening också betydelsefull. Detsamma gäller BRÅ:s arbete för en samordning av samhällets och enskildas insatser mot brott.

Enligt utskottets mening är det som nyss sagts angeläget att arbetet med att komma till rätta med ungdomsbrottsligheten ägnas stor uppmärksamhet av alla de olika samhällsorgan som har ett ansvar på området. Utskottet anser dock att det i detta hänseende inte finns anledning att utpeka sektorer inom vilka insatserna särskilt måste prioriteras. När det gäller rättsväsendets myndigheter, och då i synnerhet polisen, samt BRÅ finner utskottet det inte nödvändigt att, såsom förespråkas i motion 1592, riksdagen gör något uttalande om att insatserna mot ungdomsbrottsligheten bör prioriteras utöver vad som redan sker hos dessa myndigheter.

Med det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 1592 i här behandlad del.

I motion 1592 förespråkas att polisen i ökad utsträckning skall utreda brott som är begångna av ungdomar under 15 år. I denna sak vill utskottet först erinra om att straffbarhetsåldern enligt svensk rätt är 15 år. För brott som någon under 15 år har begått kan straff eller annan brottspåföljd inom straffrättskipningen inte förekomma. Om samhället anser ett ingripande till följd av ett sådant brott nödvändigt får det ske enligt de förutsättningar som anges i den sociala lagstiftningen (bl. a. socialtjänstlagen [1980:620] och lagen [1980:621] med särskilda bestämmelser om vård av unga).

Den ordning som sålunda gäller innebär att det är de sociala organen som har huvudansvaret för reaktioner på brott av personer under 15 år. Med

tanke på de sociala organens roll i sammanhanget är deras verksamhet i första hand inte inriktad på att utreda brott. Också polisens möjligheter att utreda brott av personer under 15 år är – med hänsyn till föreskrifterna i förundersökningskungörelsen (1947:948) – begränsade. Det nu sagda innebär att det förekommer att brott av personer under 15 år inte utreds alls.

Frågan om vilka åtgärder som bör vidtas från samhällets sida när barn under 15 år har begått brott eller misstänks ha begått brott har utretts av en arbetsgrupp inom BRÅ. Gruppen lade förra året fram en promemoria i ämnet för regeringen (BRÅ PM 1982:3 De unga lagöverträdarna).

I promemorian föreslås att polisens ansvar för att utreda brott av unga lagöverträdare under 15 år vidgas. Utredning som omfattar förhör föreslås få ske även i annat fall än då förhör nu är tillåtet, om utredningen har betydelse för socialnämnds handläggning av ärende rörande barnet. Har ett barn begått ett brott bör enligt förslaget socialnämnden se till att ett uppföljande samtal – helst i omedelbar anslutning till polisförhöret – hålls med barnet och dess vårdnadshavare. Det föreslås vidare i promemorian att brottsundersökningar med barn och ungdomar görs vid särskilda ungdomsrotlar vid polisen och att, om möjligt, en social jourgrupp knyts till dessa ungdomsrotlar. Förslagen i promemorian berör också möjligheterna att använda vissa i rättegångsbalken reglerade tvångsmedel mot barn under 15 år.

Promemorian har remissbehandlats och därvid erhållit ett positivt mottagande av remissinstanserna. Förslagen i promemorian är beroende av regeringens prövning.

Det kan här tilläggas att LTO/LOB-utredningen i sitt nyligen framlagda betänkande (SOU 1982:64) Frihetsberövande vid bråk och berusning lagt fram förslag som gäller polisens möjligheter att ta om hand den som är under 15 år och som anträffas under förhållanden som innebär risk för den unges hälsa eller utveckling.

När det sedan gäller de frågor som tas upp i motion 373 och som gäller ungdomar över 15 år som begått brott skall inledningsvis följande sägas. Även unga som har fyllt 15 år men inte 18 år särbehandlas i stor utsträckning inom rättskipningen. Regler i ämnet finns framför allt i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare (1964 års lag). I den lagen regleras bl. a. åklagarens möjligheter att – utöver vad som följer av de allmänna bestämmelserna i rättegångsbalken – besluta om åtalsunderlåtelse beträffande lagöverträdare i åldersgruppen 15–17 år. Regleringen bygger på synen att de insatser som kan göras inom socialtjänsten bör ha företräde framför påföljd för brott av unga i den angivna åldersgruppen. Kan den underårige genom socialnämndens och föräldrarnas försorg ges de omsorger som kan behövas, bör åtal som regel kunna underlätas (se prop. 1981/82:41). I regel skall åklagaren inhämta yttrande från socialnämnden innan beslut om åtalsunderlåtelse meddelas. För unga upp till och med 20 år finns särskilda begränsningar i fråga om påföljder enligt brottsbalken.

År 1981 beslutades ändringar i 1964 års lag som innebar bl. a. att åklagarens möjligheter att besluta om åtalsunderlåtelse utan att inhämta socialnämndens yttrande vidgades i syfte att nedbringa handläggningstiderna vid åtalsprövningen (prop. 1981/82:41, JuU 21, rskr 107). I lagstiftningsärendet diskuterades också huruvida en mera övergripande översyn av 1964 års lag borde ske bl. a. vad gällde frågan om hur åtalsprövningen borde gå till och den därmed sammanhängande frågan om en ändrad gränsdragning mellan åklagarens resp. de sociala organens ansvarsområden. I propositionen uttalade departementschefen emellertid att hithörande frågor behövde övervägas ytterligare bl. a. mot bakgrund av socialtjänstreformen. Denna reform trädde i kraft den 1 januari 1982.

Frågor som rör ansvaret för samhällets åtgärder mot unga lagöverträdare övervägs också av socialberedningen (S 1980:07). Enligt tilläggsdirektiv (Dir. 1982:106) till beredningen bör frågan om avgränsningen och samverkan mellan socialtjänsten och kriminalvården belysas ytterligare; en självklar utgångspunkt härför är att det i första hand bör tillhöra socialtjänstens och inte kriminalvårdens uppgifter att ansvara för barn och unga i de lägsta åldrarna över straffmyndighetsgränsen.

Som framgår av det anförda har de frågor som tas upp i motionerna och som utskottet finner angelägna aktualiserats på olika sätt inom regeringskansliet. Frågan om behovet av ändrad lagstiftning eller andra åtgärder i de hänseenden som motionärerna förespråkar är emellertid enligt utskottets uppfattning till stor del avhängig av utfallet av socialtjänstreformen. Även resultatet i praktiken av de senast beslutade ändringarna beträffande åtalsunderlåtelse i 1964 års lag har betydelse i sammanhanget. Tillräckliga erfarenheter på området har ännu inte vunnits, och ytterligare tid får därför avvaktas innan man kan påräkna några ställningstaganden från regeringens sida. I avbidan härpå bör enligt utskottets mening riksdagen inte vidta några sådana åtgärder som föreslås av motionärerna. Utskottet avstyrker därför bifall till nu behandlade yrkanden i motionerna 373 och 1592.

Utskottets hemställan

Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1982/83:1750 i denna del (yrkande 2) till *Brottsförebyggande rådet: Utvecklingskostnader* för budgetåret 1983/84 anvisar ett reservationsanslag av 3 782 000 kr.,
2. beträffande *prioritering av insatserna mot ungdomsbrottsligheten*
att riksdagen avslår motion 1982/83:1592 i denna del (yrkande 1),

3. beträffande *åtgärder rörande unga lagöverträdare*
att riksdagen avslår motion 1982/83:373 i denna del (yrkandena
1 och 2) och motion 1982/83:1592 i denna del (yrkande 2).

Stockholm den 3 maj 1983

På justitieutskottets vägnar

BERTIL LIDGARD

Närvarande: Bertil Lidgard (m), Eric Jönsson (s), Arne Nygren (s), Helge Klöver (s), Arne Svensson (m), Gunilla André (c), Karl-Gustaf Mathsson (s), Ulla-Britt Åbark (s), Sven Munke (m), Hans Petersson i Röstånga (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Hans Göran Franck (s), Inger Wickzén (m), Birthe Sörestedt (s) och Elving Andersson (c).

Särskilt yttrande

Åtgärder rörande unga lagöverträdare (punkt 2, mom. 3)

Gunilla André (c) och Elving Andersson (c) anför:

I motion 1592 förespråkas att polisen i ökad utsträckning skall utreda brott som är begångna av ungdomar under 15 år. Detta förslag skall ses mot bakgrund av en mycket oroande utveckling när det gäller ungdomsbrottsligheten. Under senare tid har flera fall av omfattande ungdomsbrottslighet uppmärksammats. För att förhindra att barn och ungdomar kommer in på den brottsliga banan eller fortsätter en redan påbörjad brottskarriär är det angeläget att samhällsåtgärder sätts in i så tidigt skede som möjligt.

En arbetsgrupp inom brottsförebyggande rådet har utrett dessa frågor. I en promemoria (BRÅ PM 1982:3) De unga lagöverträdarna har framlagts förslag till vilka åtgärder som bör vidtas från samhällets sida när barn under 15 år begått brott eller misstänks ha begått brott. Med tanke på sakens betydelse förutsätter vi att regeringen med skyndsamhet bereder de förslag som gruppen lagt fram så att riksdagen snarast får möjlighet att pröva vilka åtgärder som erfordras för att förebygga ungdomsbrottslighet.